

УДК 37.013:37.091.3-021.4

DOI: 10.31499/2706-6258.1(15).2026.360048

ПЕРСОНАЛІЗАЦІЯ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ

Вікторія Ягоднікова, доктор педагогічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної та інноваційної діяльності, КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради».

ORCID: 0000-0001-5050-2189

E-mail: yahodnikova@ukr.net

Вадим Веремієнко, викладач кафедри початкової освіти, Уманський національний університет.

ORCID: 0000-0002-6317-3422

E-mail: vadim@vmk.org.ua

У статті обґрунтовано персоналізований підхід до організації освітнього процесу. Встановлено, що у науковому дискурсі сформувались два напрями визначення персоналізації: як інструмент інтенсифікації навчання за допомогою ІКТ та як філософія розвитку внутрішнього потенціалу особистості. Визначено, що персоналізація є інноваційним концептом, що інтегрує в собі технологічні рішення та гуманістичні цінності суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників освітнього процесу. Розглянуто сутність персоналізованого навчання через призму гуманізації, демократизації та проактивної партисипації здобувачів освіти. Доведено переваги персоналізованого підходу над традиційним.

***Ключові слова:** персоналізація; персоналізований підхід; персоналізоване навчання; організація освітнього процесу; індивідуальна освітня траєкторія; інноваційний підхід; здобувач освіти.*

PERSONALIZATION AS AN INNOVATIVE APPROACH TO ORGANIZING THE EDUCATIONAL PROCESS: CONCEPTUAL BASIS

Victoriia Yahodnikova, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vice-Rector for Scientific-Pedagogical and Innovative Activities Odessa Regional Academy of In-Service Education.

ORCID: 0000-0001-5050-2189

E-mail: yahodnikova@ukr.net

Vadym Veremiienko, Lecturer of the Department of Elementary Education, Uman National University.

ORCID: 0000-0002-6317-3422

E-mail: vadim@vmk.org.ua

The article substantiates the personalized approach to the organization of the educational process. It is proved that personalization in education is one of the innovative approaches of modern pedagogical science, which involves improving learning outcomes by adapting the educational process to the individual characteristics, needs, and capabilities of each learner. This approach becomes particularly relevant in the context of war, forced migration, the energy resource crisis, and, simultaneously, the active digitalization of education and the implementation of innovative learning technologies. It is found that two directions for defining personalization have emerged in scientific discourse: as a tool for intensifying learning through ICT and as a philosophy for developing the internal potential of the

individual. Personalization is defined as an innovative concept that integrates technological solutions and humanistic values of subject-to-subject interaction between participants in the educational process. The essence of personalized learning is considered through the prism of humanization, democratization, and the proactive participation of learners. The advantages of the personalized approach over the traditional one are proven. The essence of this approach lies in optimizing subject-to-subject interaction to achieve strategic goals. It is established that the implementation of a personalized approach allows for the mobilization of the volitional potential of educational process participants and activates the mechanisms of their intellectual independence. Furthermore, it involves a humanistic transformation based on universal values such as: autonomy and independence, initiative, ethics, responsibility, innovativeness, creativity, openness, accessibility, and teamwork. In the current conditions of social transformation and education modernization, personalization is becoming a fundamental condition for the viability of the educational system and the development of the learner's personality. It is established that organizing the educational process based on a personalized approach is an effective way to develop a learner capable of successful life activities in a changing world and ready to meet the challenges of the future.

Keywords: *personalization; personalized approach; personalized learning; organization of the educational process; individual educational trajectory; innovative approach; learner.*

Динамічні трансформації національної системи освіти актуалізують запит на переосмислення підходів до організації освітнього процесу, суб'єкти якого сьогодні є автономними у власному зростанні. У контексті системних реформ, цифровізації та стратегії навчання впродовж життя, пріоритетного значення набуває створення гнучких, персоналізованих стратегій навчання. Вони забезпечують перехід від стандартизованих підходів до індивідуальних траєкторій розвитку кожного здобувача освіти, тобто впровадження персоналізованого підходу дає можливість кожному здобувачу самостійно конструювати власну освітню траєкторію відповідно до індивідуальних запитів та специфіки освітнього середовища.

Персоналізація в освіті є одним із інноваційних підходів сучасної педагогічної науки, що передбачає покращення результатів навчання через адаптацію освітнього процесу до індивідуальних особливостей, потреб та можливостей кожного здобувача. Цей підхід набуває особливої актуальності в умовах війни, вимушеної міграції, кризи енергоресурсів та водночас активної цифровізації освіти та впровадження інноваційних технологій навчання.

Зазначимо, що нормативно-правове підґрунтя персоналізації освіти в Україні закладено у низці документів. Зокрема, у державних законах «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про загальну середню освіту» закріплено за учасниками освітнього процесу статус активних суб'єктів. Концепція «Нова українська школа» (НУШ) визначає педагогіку партнерства та орієнтацію на учня як засадничі принципи реформи.

Зважаючи на те, що освітній процес є системою науково-методичних і педагогічних заходів, спрямованих на розвиток особистості шляхом формування та застосування її компетентностей [6], в сучасних реаліях його організація ґрунтується на засадах людиноцентризму, гуманізації, демократизації та проактивної партисипації, що зумовлює перехід до персоналізації навчання через створення гнучких індивідуальних освітніх траєкторій. Це персональний шлях реалізації особистісного потенціалу здобувача освіти, що формується з урахуванням його здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей і досвіду, ґрунтується на виборі здобувачем освіти видів, форм і темпу здобуття освіти, суб'єктів освітньої діяльності та запропонованих ними освітніх програм, навчальних дисциплін і рівня їх складності, методів і засобів навчання. У зв'язку з цим організація освітнього процесу на засадах персоналізованого підходу набуває особливої значущості [6].

Аналіз наукових джерел свідчить, що проблематика персоналізації в освіті знайшла відображення у працях українських і закордонних дослідників: І. Беха, Б. Брея,

І. Зязюна, Н. Гузій, К. Маккласкі, О. Пометун, З. Рябової, М. Фуллана, А. Харгрейвса, В. Хоза та ін.

У контексті проблеми, що розглядається особливої теоретико-методологічної ваги та практичної цінності набувають наукові розвідки, що представлені в роботах провідних науковців. Зокрема, визначено персоналізоване навчання як освітній підхід, що адаптує темп навчання, методи викладання та освітній контент відповідно до потреб та інтересів кожного учня (М. Бейрд, Л. Гамільтон, Дж. Пейн, Е. Штайнер); обґрунтовано персоналізацію як ключовий елемент цифрової трансформації освіти, підкреслюючи необхідність створення індивідуальних освітніх траєкторій (В. Биков); проаналізовано можливості впровадження персоналізованих підходів у змішаному навчанні з акцентом на використання цифрових технологій (В. Кухаренко, В. Бондаренко); W. Holmes, M. Bialik, C. Fadel розкрито потенціал штучного інтелекту для створення персоналізованого освітнього досвіду та адаптації навчального контенту (В. Холмс, М. Бялік, К. Фадель); виявлений взаємозв'язок між розвитком цифрової компетентності та персоналізацією навчання (Н. Морзе, О. Базелюк); досліджено технології персоналізованого навчання в умовах цифрової трансформації освіти (М. Лешенко), визначені практичні стратегії впровадження персоналізації в процес навчання (Е. Бажміна, М. Імбо, Г. Локарева, К. Томлінсон), визначено шляхи впровадження персоналізованого навчання в загальноосвітній школі (С. Якубов) та ін.

Проте, незважаючи на наявність значного наукового доробку щодо розв'язання означеної проблеми маємо констатувати, що наразі є потреба у більш глибокому комплексному дослідженні концептуальних засад персоналізації в освіті в умовах сучасних освітніх трансформацій. Це зумовлює доцільність теоретичного обґрунтування персоналізованого підходу до організації освітнього процесу.

Мета статті – обґрунтувати персоналізований підхід до організації освітнього процесу.

Для визначення сутності персоналізації як педагогічного явища зосередимо увагу, насамперед, на змісті цього концепту.

У довідниковій літературі персоналізація в широкому розумінні тлумачиться як «процес створення або зміни чогось таким чином, щоб воно підходило для потреб конкретної особи» [3].

У Глосарії освітніх реформ персоналізація (Personalized Learning) розглядається як стратегія, де здобувач є активним суб'єктом і трактується як різноманітні освітні програми, навчальний досвід, інструктивні підходи та стратегії підтримки, що спрямовані на врахування специфічних навчальних потреб, інтересів, прагнень чи культурного походження окремих учнів [2].

У національних документах персоналізація – це «здатність створювати навчальне середовище, яке дає змогу студентам реалізувати власні цілі, темп та/або спосіб навчання» [7].

Констатація та узагальнення наукових позицій дозволяє систематизувати накопичений обсяг наукових положень щодо досліджуваного явища, який у сучасних наукових джерелах еволюціонував від простої адаптації завдань до складної екосистеми, в якій здобувач є автономним суб'єктом.

Аналіз наукових джерел свідчить, що персоналізація в освіті трактується багатозначно: як специфічний підхід, метод, модель або концепція. Однак поєднує різні наукові позиції те, що основу персоналізації складає синергія учасників освітнього процесу з урахуванням індивідуальних особливостей здобувача, його здібностей, талантів та когнітивних інтересів. Така взаємодія забезпечує високий рівень знань, опанування життєвих компетентностей, сприяє саморозвитку та успішній самореалізації.

Водночас за результатами аналізу різних підходів до визначення поняття «персоналізація» можемо констатувати, що у науковому дискурсі сформувались два напрями, а саме: вона розглядається як інструмент інтенсифікації навчання за допомогою ІКТ та як філософія розвитку внутрішнього потенціалу особистості.

Так, В. Биков [1] фокусується на інструментально-технологічному змісті персоналізації і розглядає її як ключовий елемент цифрової трансформації освіти, підкреслюючи необхідність створення індивідуальних освітніх траєкторій. Застосування ІКТ, наголошує вчений, є фундаментом для побудови відкритих і персоналізованих систем навчання. Дослідник вважає, що створення персоналізованого середовища неможливе без високого рівня цифровізації освітнього простору, що дозволяє збирати та аналізувати дані про прогрес кожного учня в реальному часі, а також миттєво змінювати складність контенту під рівень компетентності здобувача.

Подібної позиції дотримується О. Спірін та ін. [4], які персоналізацію розглядають крізь призму інформатизації освіти та створення високотехнологічного освітнього середовища. Дослідники визначають персоналізацію як вищий ступінь диференціації через засоби ІКТ, що дозволяють адаптувати навчальні матеріали до когнітивних особливостей кожного здобувача, тобто персоналізація реалізується через відкриті освітні ресурси. Таким чином здобувач освіти отримує доступ до знань незалежно від географії, що робить навчання персоналізованим за місцем і часом.

Дещо інакше розглядають персоналізацію М. Фуллан та М. Ленгворті [9], які базуються на моделі 6 С (Character, Citizenship, Collaboration, Communication, Creativity, Critical thinking) і розглядають персоналізацію не як технічний процес, а як людський капітал і соціальну взаємодію. Дослідники вважають, що персоналізація полягає у зміні ролі вчителя, а саме від контролера до партнера. Це процес, де здобувач освіти бере на себе відповідальність за власне навчання.

Заслуговує на увагу, на нашу думку, наукова позиція дослідників, які у науковому дискурсі персоналізацію інтерпретують як ключову технологію особистісно орієнтованої парадигми. Зважаючи на те, що її сутність полягає в оптимізації суб'єкт-суб'єктної взаємодії для досягнення стратегічних освітніх цілей, такий підхід виступає каталізатором інтелектуальної автономії та вольової саморегуляції, спрямовуючи внутрішні ресурси суб'єктів освітнього процесу на усвідомлене досягнення результатів.

Підтвердженням цього знаходимо у висновках М. Павельчук [5], яка, досліджуючи персоналізацію навчання, дійшла висновку, що науковці розглядають її, переважно, як інструментарій особистісно орієнтованої освіти, що трансформує взаємодію в освітньому середовищі. Вона, на думку дослідниці, виступає каталізатором інтелектуальної самостійності та вольової регуляції, спрямовуючи внутрішні ресурси суб'єктів на усвідомлене досягнення результатів навчання. Тобто персоналізація як технологія особистісно орієнтованого навчання фокусується на підвищенні ефективності освітньої комунікації на основі мобілізації вольових зусиль та активізації механізмів самоорганізації, що дозволяє суб'єктам освітнього процесу продуктивно реалізовувати індивідуальні та спільні цілі.

У цьому контексті М. Павельчук персоналізацію навчання розуміє як цілеспрямоване перетворення та урізноманітнення освітнього процесу, що задовольняє прагнення його суб'єктів до саморозвитку, саморегуляції способів діяльності та поведінки, рефлексії їх дій та вчинків.

Отже, аналіз наукових поглядів дослідників дозволяє констатувати дихотомію у розумінні змісту досліджуваного концепту. Якщо в працях М. Фуллана, М. Ленгворті та ін. персоналізація постає як нова педагогічна культура, спрямована на виховання суб'єктності та розвиток м'яких навичок, то у дослідженнях В. Бикова, О. Спіріна та ін. акцент зміщується на технологічний вимір, тобто створення адаптивних систем

навчання, що базуються на широкому використанні інформаційно-комунікаційних засобів для реалізації індивідуальних траєкторій.

Узагальнюючи вищезазначене, правомірно зробити висновок, що в сучасних умовах розуміння персоналізації взаємодоповнюється технологічним і гуманістичним змістами, упорядкування яких вичерпно віддзеркалює уявлення про персоналізацію як явища, що привносить в організацію освітнього процесу нововведення, яке покращує характеристики певних елементів, частин, компонентів і самої освітньої системи загалом та забезпечує академічний успіх здобувача. Сучасний дискурс персоналізації нерозривно пов'язаний із цифровою трансформацією, оскільки потенціал інформаційно-комунікаційних технологій дозволяє ефективно адаптувати освітнє середовище до унікальних особливостей кожного здобувача.

Отже, обидва підходи є науково обґрунтованими та взаємодоповнювальними у контексті трактування персоналізації. Вважаємо, що поєднання цих підходів дозволяє глибше осягнути сутність персоналізації як інновації, яка ґрунтується на синергії технологічних інструментів з гуманістичними засадами освітнього процесу, створюючи надійне підґрунтя для розкриття внутрішнього потенціалу кожного здобувача та розвитку його особистості. Зважаючи на вищезазначене, в контексті нашого дослідження персоналізація розглядається як інноваційний концепт, що інтегрує в собі технологічні рішення та гуманістичні цінності суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників освітнього процесу.

Обґрунтовуючи сутність персоналізованого підходу до освітнього процесу звернемось до концепції персоналізації по частинах («Personalization by Pieces») Д. Баклі [8]. В концепції визначено два взаємодоповнювальні аспекти: персоналізацію для здобувача, що виявляється в адаптації системи під його потреби та персоналізацію здобувачем, що передбачає його активну роль у вибудові власної освітньої траєкторії. Такий підхід дозволяє розширення прав і можливостей учнів і таким чином трансформує педагогіку від авторитарної моделі до персоналізованої.

Особливе значення у цьому контексті мають праці Дж. Рікабо [10], який визначає персоналізацію як процес, що реалізується безпосередньо спільно зі здобувачем. На думку дослідника, персоналізація – це не просто адаптація контенту під потреби здобувача, а надання йому можливість вибору, що перетворює його з пасивного об'єкта на активного архітектора власного освітнього досвіду.

Аналізуючи сутність персоналізації як інноваційного підходу порівняємо її з традиційним підходом до освітнього процесу (див. табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльна характеристика традиційного та персоналізованого підходів до навчання

Компонент	Традиційний підхід до освіти	Персоналізований підхід до освіти
Мета	Виконати програму	Досягти майстерності
Роль здобувача	Пасивний споживач	Активний учасник
Роль оцінювання	Контроль та покарання	Зворотний зв'язок для зростання
Простір і час	Жорсткий розклад	Гнучкий графік, орієнтований на результат

Порівняння традиційного та персоналізованого підходів до навчання свідчить, що у традиційному підході вчитель як суб'єкт освітнього процесу вирішує, що, як і коли вчити. А здобувач, визнаний як об'єкт навчання, пасивно приймає педагогічні вимоги, вказівки та впливи.

Персоналізований підхід передбачає можливість для здобувача зрозуміти і усвідомити свої сильні та слабкі сторони, забезпечити його участь у формуванні навчальних цілей, надає право обирати інструменти та способи демонстрації своїх знань і умінь. Здобувач вчиться самостійно управляти своїм навчальним часом і ресурсами. Вчитель тут виступає не як ретранслятор інформації, а як коуч або ментор, який допомагає учневі опанувати мистецтво вчитися.

Сутність такого підходу полягає в оптимізації суб'єкт-суб'єктної взаємодії для досягнення стратегічних цілей. Реалізація персоналізованого підходу дозволяє мобілізувати вольовий потенціал учасників освітнього процесу та активізувати механізми їхньої інтелектуальної самостійності.

Отже, реалізація персоналізованого підходу в освітньому процесі передбачає гуманістичну трансформацію, що ґрунтується на загальнолюдських цінностях як: автономія і самостійність, ініціативність, етичність, відповідальність, інноваційність, творчість, відкритість, доступність, командна робота.

В сучасних умовах трансформацій суспільства та модернізації освіти персоналізація перетворюється на фундаментальну умову життєздатності освітньої системи та розвитку особистості здобувачів освіти.

Персоналізований підхід до організації освітнього процесу забезпечує гнучкість і адресність навчання, сприяє активній адаптації до динамічних змін, вимог цифровізації, подолання сучасних викликів через створення індивідуальних освітніх траєкторій. Цей підхід передбачає реалізацію демократичних цінностей, оскільки персоналізація є практичним втіленням принципів гуманізації та партисипації, де здобувач освіти перетворюється з пасивного споживача інформації на активного архітектора власного розвитку. Орієнтація на індивідуальні здібності, мотивацію та досвід здобувача надає можливість максимально розкрити його особистісний потенціал, формувати мотивацію до саморозвитку, самовдосконалення і самореалізації, сприяти розвитку рефлексивної культури й лідерської позиції.

Таким чином, організація освітнього процесу на засадах персоналізованого підходу є ефективним шляхом до розвитку особистості здобувача та здатного до успішної життєдіяльності в мінливому світі та відповідати викликам майбутнього.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі полягають у вивченні потенціалу адаптивних інтелектуальних систем у забезпеченні динамічного корегування навчального контенту залежно від швидкості засвоєння матеріалу та зміни мотиваційних пріоритетів здобувача, а також у розробці методичних рекомендацій щодо використання алгоритмів штучного інтелекту для автоматизації моніторингу індивідуальних освітніх траєкторій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Биков В. Ю. Цифрова трансформація суспільства і розвиток комп'ютерно-технологічної платформи освіти і науки України. *Інформаційно-цифровий освітній простір України: трансформаційні процеси і перспективи розвитку* : матеріали методологічного семінару НАПН України, 4 квіт. 2019 р. / За ред. В. Г. Кременя, О. І. Ляшенка. Київ, 2019. С. 20–26.
2. Глосарій освітніх реформ (The Glossary of Education Reform). Personalized learning. URL: <https://www.edglossary.org/personalized-learning/>.
3. Кембриджський словник (Cambridge Dictionary). Personalized. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/personalized>.
4. Осадча К., Осадчий В., Спірін О., Крутлик В. Реалізація індивідуалізації та персоналізації навчання засобами MOODLE. *Молодь і ринок*. 2021. № 1 (187). С. 38–43.
5. Павельчук М. Персоналізація навчання здобувачів профільної середньої освіти як представників покоління Альфа: урахування індивідуально-психологічних особливостей. *Український педагогічний журнал*. 2024. № 3. С. 79–86.

6. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
7. Рекомендації щодо впровадження змішаного навчання в закладах фахової передвищої та вищої освіти. Київ : МОН України, 2020. 58 с.
8. Buckley D. The Personalization by Pieces Framework: A framework for the incremental transformation of pedagogy towards greater learner empowerment in schools. Millbank : SSAT/CEA Publishing, 2006. 80 p.
9. Fullan M., Langworthy M. A Rich Seam: How New Pedagogies Find Deep Learning. London : Pearson, 2014. 86 p.
10. Rickabaugh J. Tapping the Power of Personalized Learning: A Roadmap for School Leaders. Alexandria : ASCD, 2016. 188 p.

REFERENCES

1. Bykov, V. Yu. (2019). Tsyfrova transformatsiia suspilstva i rozvytok kompiuterno-tekhnologichnoi platformy osvity i nauky Ukrainy. *Informatsiino-tsyfrovyi osvittii prostir Ukrainy: transformatsiini protsesy i perspektyvy rozvytku* : materialy metodolohichnoho seminaru NAPN Ukrainy, 4 kvit. 2019 r. / Za red. V. H. Kremenya, O. I. Liashenka. Kyiv. 20–26 [in Ukrainian].
2. Hlosarii osvittikh reform (The Glossary of Education Reform). Personalized learning. URL: <https://www.edglossary.org/personalized-learning/> [in Ukrainian].
3. Kembrydzhskiy slovnyk (Cambridge Dictionary). Personalized. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/personalized> [in Ukrainian].
4. Osadcha, K., Osadchyi, V. Spirin, O., Kruhlyk, V. (2021). Realizatsiia individualizatsii ta personalizatsii navchannia zasobamy MOODLE. *Molod i rynek. 1 (187)*. 38–43 [in Ukrainian].
5. Pavelchuk, M. (2024). Personalizatsiia navchannia zdobuvachiv profilnoi serednoi osvity yak predstavnykiv pokolinnia Alfa: urakhuvannia individualno-psykholohichnykh osoblyvostei. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal*, 3, 79–86 [in Ukrainian].
6. Pro osvitu : Zakon Ukrainy vid 05.09.2017 № 2145-VIII (zi zminamy). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> [in Ukrainian].
7. Rekomendatsii shchodo vprovadzhennia zmishanoho navchannia v zakladakh fakhovoi peredvyshchoi ta vyshchoi osvity. (2020). Kyiv : MON Ukrainy [in Ukrainian].
8. Buckley D. (2006). The Personalization by Pieces Framework: A framework for the incremental transformation of pedagogy towards greater learner empowerment in schools. Millbank : SSAT/CEA Publishing [in English].
9. Fullan, M., Langworthy, M. (2014). A Rich Seam: How New Pedagogies Find Deep Learning. London: Pearson [in English].
10. Rickabaugh, J. (2016). Tapping the Power of Personalized Learning: A Roadmap for School Leaders. Alexandria: ASCD [in English].

*Стаття надійшла до редакції 28.02.2026 р.
Прийнята до друку 20.03.2026 р.
Опубліковано 26.03.2026 р.*